

EV

Tarihsel, Toplumsal ve Sembolik Bir Mekân Olarak Anlamı ve Dönüşümü

EDİTÖR

PINAR MELİS YELSALI PARMAKSIZ

EV

Tarihsel, Toplumsal ve Sembolik Bir Mekân Olarak Anlamı ve Dönüşümü

Editör: Pınar Melis Yelsalı Parmaksız

Yazarlar: Ali Devrim Işıkkaya, Aslı Özcan, Atilla Barutçu, Ayşe Yılmaz, Çimen Günay-Erkol, Deniz Avcı Hosanlı, Duygu Altınoluk, Gül Şener, Mislina Akşeker, Nora Tataryan Aslan, Pınar Melis Yelsalı Parmaksız, Seran Demiral, Sinan Aşçı, Şilan Çelebioğlu, Şule Tepe, Tuğrul Çelik, Turgay Gülpınar, Z. Selen Artan

Nika Yayınevi - 208

1. Baskı: Mart 2023

ISBN: 978-625-7653-88-6

Sertifika No: 48850

Kapak Tasarımı: Aycan Kurt

Sayfa Düzeni: İlhan Ulusoy

© Bu kitabın basım, yayın, satış hakları © Nika Yayınevi Basım Yayın Matbaacılık Dağıtım Reklam Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, mekanik, elektronik, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz.

Baskı ve Cilt: Bizim Büro Matbaacılık

Sertifika No: 42488

Nika Yayınevi

Kültür Mah. Dr. Mediha Eldem Sokak No 55/2 Kızılay-Ankara

T: 0312 433 71 15

www.nikayayinevi.com.tr

info@nikayayinevi.com.tr

EV

Tarihsel, Toplumsal ve Sembolik Bir Mekân
Olarak Anlamı ve Dönüşümü

EDİTÖR
PINAR MELİS YELSALI PARMAKSIZ

Nika Yayınevi

□ İÇİNDEKİLER

I. ÖNSÖZ 7

II. GEÇMİŞTEN BUGÜNE TOPLUMSAL BİR MEKÂN OLARAK EV

MAHALLENİN EVLERİ: FİZİKİ, DİNÎ, HUKUKİ VE AHLÂKİ
TEAMÜLLER ÇERÇEVESİNDE TRABZON'DA EV'LER17
Aslı Özcan

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN SON DÖNEMİNDE BİR
KÜLTÜREL ÜRETİM MEKÂNI OLARAK SALON.....35
Nora Tataryan Aslan

SAVAŞTA EV, EVDE İŞ: EV-İŞ DERGİSİ (1939-1945)47
Tuğrul Çelik

EVSELLİKTE “SERVİS”İN TASVİRİ: 1950-1980 YEŞİLÇAM SİNEMASINDA
KONUT İÇİ “HİZMET” MEKÂNLARINDA MİSAFİR AĞIRLAMA.....65
Deniz Avcı Hosanlı

EVLER GÖRÜCÜYE ÇIKINCA: “DAİRE” YOUTUBE KANALI VE
KÜLTÜREL SINIRLARIN TEŞHİRİ93
Z. Selen Artan

ÇOCUKLUĞUN MEKÂNLARI: ÇOCUKLUKTAN YETİŞKİNLİĞE
EVİN DEĞİŞEN ANLAMLARI113
Seran Demiral
Ayşe Yılmaz

III. HATIRLANAN VE UNUTULAN EV

KOKLUCA'DA BİR EV.....135
Turgay Gülpınar

TRAVMATİK BELLEK VE MEKÂN: EVE AİT OLMANIN ZORLUKLARI159
Çimen Günay-Erkol

YER VE YURT ARASINDA BİR KİMLİK VE HAFIZA:
SÜRYANİLERİN “EV”E DÖNÜŞ GÖÇÜ173
Şilan Çelebioğlu

BELLEK VE MEKÂN İLİŞKİSİNDE KİRACI OLMAK191
Şule Tepe

IV. PANDEMİDE EV VE HANEDE AİLE VE CİNSİYET

BÜYÜK KAPANMANIN ARDINDAN: EV - KONUT DİYALEKTİĞİ BAĞLAMINDA “İÇ”İN YENİDEN İNŞASI211 Ali Devrim Işıkkaya	211
CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN YUVA KURMA/KURMAMA: COVID-19 PANDEMİSİ DÖNEMİNDE EV ODAKLI DENEYİMLER231 Pınar Melis Yelsalı Parmaksız	231
COVID-19 PANDEMİSİ SONRASI EVDEN ÇALIŞAN BABALAR, DÖNÜŞEN MEKÂNSAL İLİŞKİLER VE BABALIK PRATİKLERİ.....249 Atilla Barutçu	249
“BEN ZATEN HEP ‘YARDIM’ EDERDİM!”: EV İÇİ ERKEKLİĞİN PANDEMİK HALİ.....269 Duygu Altınoluk Mislina Akşeker	269
“HAYAT EVE SIĞAR” SÖYLEMİ VE GENÇLİK KÜLTÜRÜNDEKİ KODLARINA DAİR GÖSTERGEBİLİMSEL BİR ANALİZ287 Gül Şener Sinan Aşçı	287
YAZARLAR HAKKINDA317	317

I. ÖNSÖZ

Ev, fiziksel bir mekân olmanın ötesinde, özel alanın, mahrem olanın, güvenlik ihtiyacının, dört duvarı yuvaya dönüştüren yaratıcı eylemin yöneldiği (Allan ve Crow 1989, 3), bazen ayrılmak bazense geri dönmek istenen, bazense sınırlayan, kapatan, boğan bir yer (Blunt ve Downing 2006, 10), gerçek ve metaforik anlamlarıyla kişisel olanın, aidiyetin ve kimliğin, duygulanımın kaynağı, duygusal ve simgesel bir mekân (Massey 1994), ailenin ya da toplumsal ve siyasal kimliklerin bir ifadesi olarak bir yurt (Rose 1993; Charterjee 1993; Özbay 1999; Yelsalı Parmaksız 2017), bireysel ve kolektif belleğin çerçevesi, coğrafi bir konum ya da mimari bir form, sayılanların her biri ve hepsi olarak (Mallet 2004; Easthope 2004) düşünülebilir. Hayatlarımızın merkezinde evle ilişkili kavrayışlar ve tanımlar hep var olmuşsa da ev tarihsel ve toplumsal olarak neredeyse her zaman değişim göstermiştir. Öte yandan eve ilişkin akademik çalışmalar genellikle ya evi sabit bir referans noktası olarak ele almış ya da aile, nüfus, siyaset, ekonomi, eğitim gibi toplumsal yaşamın farklı alanlarındaki değişimi açıklamaya çalışırken evin somut ve somut olmayan anlamı ve yapısına dolaylı yollardan yaklaşmışlardır.

Elinizdeki kitabın yazılması fikri Çin'in Wuhan kentinde ilk koronavirüs vakasının saptandığının açıklanmasını (WHO 2020) izleyen kısa sürede, küresel olarak tüm dünyayı etkileyen Covid-19 pandemisiyle mücadele etmek amacıyla karantina, sokağa çıkma yasağı, okulların ve iş yerlerinin kapanması sonucunda uzaktan eğitim ve evden çalışma gibi pratiklerin hayata geçirildiği 2020 yılının başlarından itibaren yaşanan ortak deneyimi anlamlandırma ve açıklama çabasından hareketle ortaya çıktı. Kuşkusuz evde kalmak genel bir kamu sağlığı politikası olarak uygulanırsa da toplumda kritik hizmetleri yürütenler açısından geçerli değildi; bu bakımdan evde kalmak başta sınıf ve cinsiyet temelinde olmak üzere küresel, ulusal ve yerel düzey-

de eşitsizlikler temelinde bir zorunluktan çok bir imkânsızlık olarak da deneyimlendi. Evde kalabilenler açısından ise ev, yine toplumsal eşitsizliklerin fazlasıyla artmasına ve var olan eşitsizliklerin görünür olmasına neden oldu. Yalnızca toplumsal eşitsizliklerin eskisine göre daha yakından deneyimlenmesi nedeniyle değil evden geçirilen zamanın genişlemesi de bireysel ve toplumsal açıdan evin anlamına, evle kurulan ilişkinin maddi ve sembolik biçimlerine ve pandemi öncesi ve sonrasını da içerecek şekilde toplumsal ve siyasal dönüşümlerin evin anlamında yarattığı değişimlere odaklanmak, evi sosyal bilimlerin merkezi bir kavramı olarak yeniden düşünmeyi gerektirdi.

Bu kitabın yayına hazırlandığı günlerde 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan iki büyük depremin yarattığı yıkım¹ ardından eve ilişkin akademik bir söz üretmek henüz ne etik ne de olanaklı. Bu biçimiyle bu kitabın iki senenin ardından pandeminin etkisinin hafiflemesiyle birlikte “evden uzaklaşmanın hazzından” depremlerden sonra “evden zorla koparılmış olmanın telafisizliği”ne (Gürbilek 2020, 22) savrulan bir toplumsal ruh hali içinde tamamlandığını belirtmem gerekiyor. Gelecekte bu konu hakkında yapılacak çalışmaların evin yalnızca maddi ve somut varlığıyla değil, ait hissetme, tanıdıklık ve bağ kurma gibi sembolik değerlerin bir bileşkesi olarak da hasar gördüğünü, parçalandığını ve yıkıma uğradığını (Sou ve Webber 2019) dikkate alması gerektiğini söylemekle yetiniyorum.

Tarihsel ve toplumsal açıdan Türkiye’de ev ve evin değişen/dönüşen anlamını ele almayı amaçlayan bu çalışma, evin çok boyutlu niteliği nedeniyle disiplinler arası bir yaklaşımı benimsiyor. Coğrafya, mimarlık, siyaset bilimi, tarih, sosyoloji, edebiyat, iletişim bilimleri gibi alanlardan beslenen ancak bunlarla sınırlı olmayan şekilde evi düşünme, hatırlama, deneyimleme tarzlarını anlamaya ve açıklamaya yönelik araştırmalar yapan akademisyenlerin çalışmalarını bir araya getirmeyi amaçlıyor. Kitap kavramsal olarak ayrılmış üç bölümden oluşuyor. “Geçmişten Bugüne Toplumsal Bir Mekân Olarak Ev” üst başlığını taşıyan ilk bölüm Osmanlı İmparatorluğundan başlayarak günümüze kadar belirli boyutlarıyla evin tarihsel süreçte fiziksel, toplumsal ve sembolik bir mekân olarak anlamını ve dönüşümünü analiz eden makaleleri bir araya getiriyor. “Mahallenin Evleri: Fiziki, Dinî, Hukuki ve Ahlaki Teamüller Çerçevesinde Trabzon’da Evler” başlıklı makalesinde Aslı Özcan evin binayı oluşturan duvarların ötesine uzanan mekânsal boyutlarını mahalle ölçeğine taşıyor. 16. ve 17. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda

1 İlki sabah 4:17’de Pazarcık-Kahramanmaraş, ikincisi öğleden sonra 13:24’te Elbistan-Kahramanmaraş’ta 7,7 ve 7,6 şiddetinde depremler meydana gelmiş ve 10 il ile Suriye’yi de etkileyen bir bölgede çok büyük yıkım ve can kaybına yol açmıştır. TMMOB Mimarlar Odası 6 Şubat 2023 Depremleri Tespit ve Değerlendirme Raporu. 2023. http://www.mo.org.tr/_docs/MO06022023DEPREMTESPIT.pdf

Trabzon'da mahallede komşular arasındaki ilişkilerin mahremiyetin ve evin sınırlarının belirlenmesinde oynadığı rolü mahallenin çok katmanlı yapısına odaklanarak inceliyor. Bu makalede gündelik yaşamın geçtiği mekânın tarihsel anlatısı kaynak olarak şer'iyeye sicilleri üzerinden inceleniyor. İkinci makale "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde Bir Kültürel Üretim Mekânı Olarak Salon" başlığını taşıyor. Bu makalede Nora Tataryan Aslan Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde modernleşme sürecinin bir parçası olarak karşımıza çıkan "edebiyat salonları"nı inceliyor. Şimdiye kadar yeterince ele alınmamış bir konuya aynı şekilde ihmal edilmiş tarihsel kaynakları kullanarak yaklaşan bu makale cinsiyete dayalı mekânsal ayrımın kural olduğu Osmanlı sosyal hayatında evlerin salonlarının nasıl alternatif kamusal alanlar haline gelebildiğini çok kültürlü bir modernleşme hareketinin arka planı oluşturduğu bir çerçevede gösteriyor. "Savaşta Ev, Evde İş: Ev-iş Dergisi (1939-1945)" başlıklı üçüncü makalede Tuğrul Çelik İkinci Dünya Savaşı sırasında popüler kültür alanında batılı ve milliyetçi bir söylemin etkisiyle kadın kimliğinin idealize edilmesini Ev-İş Dergisi üzerinden inceliyor. Toplumsal cinsiyetin evin gerçek ve vatan olarak tahayyül edilen anlamlarına yaptığı katkıyı, başka bir ifadeyle "ev cephesi"ni görece az ilgi gören bu tarihsel dönemin özgün koşulları içinde ele alıyor. Dördüncü makale "Evsellikte "Servis" in Tasviri: 1950-1980 Yeşilçam Sinemasında Konut İçerisi "Hizmet" Mekânlarında Misafir Ağırlandırma" başlığını taşıyor. Deniz Avcı Hosanlı tarafından kaleme alınan bu makale, Türk Sinemasına görsel bir kaynak olarak yaklaşarak mimarlık tarihi merceğiyle evin toplumsal bir mekân olarak yıllar içinde bir manzarasını sunuyor. Toplumsal değişim sürecine koşut olarak bir konut olarak evin üretimini sosyo-ekonomik bağlamı içinde ele alan makale, hane halkının, hane içi pratiklerin ve evin sosyo-kültürel temsilinin dönüşümünü inceliyor. Bu bölümün beşinci makalesi "Evler Görücüye Çıkınca: "Daire" YouTube Kanalı ve Kültürel Sınırların Teşhiri" başlığını taşıyor. Z. Selen Artan tarafından kaleme alınan bu makalede kamusal alanın sınırını evin içine kadar genişleten sosyal medya gibi yeni kamusal mecralar aracılığıyla evin bir teşhir nesnesi olarak konumlanması seçilmiş videolar üzerinde söylem ve içerik analizi teknikleri kullanılarak inceleniyor. Beğenin tüketimi, tüketimin de kültürel sermayeyi kurma biçimi makalede evin sembolik anlamını güncel olarak yeniden tanımlayan unsurlar olarak kuramsal çerçeveyi sunuyor. Bu bölümün son makalesi olan "Çocukluğun Mekânları: Çocukluktan Yetişkinliğe Evin Değişen Anlamları" Ayşe Yılmaz ve Seran Demiral tarafından kaleme alındı. Bu makale sosyal bilimlerin alanının ihmal edilen konularından biri olan çocukluk çalışmaları perspektifinden yazıldı. Türkiye'de çocukların ev deneyimleri üzerine so-

rular soran çalışma, toplumsal bir mekân olarak evin görünmez başka bir ifadeyle ihmal edilen özneleri olan çocuklar ile ev mekânının ilişkiselliğini merkeze alan çalışmalar için eleştirel bir çerçeve sunuyor.

Kitapta ikinci bölüm olan “Hatırlanan ve Unutulan Ev” üst başlığı altında ev fiziksel olduğu kadar aynı zamanda metaforik ve sembolik bir yer olarak kavramsallaştırılıyor. Bu anlamları da dahil ederek evle hatırlama ve unutma yoluyla kurulan ilişkiler kayıp, travma, yas ve nostalji gibi kolektif belleği kuran deneyimler aracılığıyla sorgulanıyor. Bu bölümün ilk makalesi “Kokluca’da Bir Ev” Turgay Gülpınar tarafından yazıldı. Bu makale İzmirli bir Yunan askeri olan Mengous’un 19. yüzyılın ilk otuz yılında Anadolu’da başlayıp Yunanistan’a oradan da Amerika Birleşik Devletleri’ne uzanan hikâyesini, bu hikâyenin yüzyıl sonra okurla buluşmasını sağlayan hatıratı üzerinden anlatsal bir yöntemle ele alıyor. Bireysel ve toplumsal kimliğin kaynağı olarak evi arayışın nostaljik imkânı toplumsal ve siyasal bellek kavramları aracılığıyla tartışılıyor. Bölümün ikinci makalesi Çimen Günay Erkol tarafından yazılan “Travmatik Bellek ve Mekân: Eve Ait Olmanın Zorlukları” evi bir vatan, bir yurt olarak aidiyetin sembolik merkezine koyarak kavramsallaştırıyor. Ait olmanın sınırları ile mekânsal sınırlar arasındaki karşılaşmaların izleri, travmanın “ev”sizliği ve “ev”sizliğin travmasının kolektif olarak birbirine dönüştüğü edebiyat eserleri üzerinde inceleniyor. “Yer ve Yurt Arasında Bir Kimlik ve Hafıza: Süryanilerin ‘Ev’e Dönüş Göçü” bu bölümdeki üçüncü makale. Bu makalede Şilan Çelebioğlu Süryani hafızasında göçün yerini eve dönüş olarak tanımlanan tersine göç hareketiyle birlikte değerlendiriyor. Evin duygusal bir coğrafya olarak tanımlandığı bu çalışmada gerçekleştirilen görüşmelerden yola çıkarak bir kimlik talebi olarak tanınma talebinin hafızadaki evi yeniden inşa etmeye kaynaklık eden önemli bir hareket noktası olduğu görülüyor. Süryani kolektif hafızasında “ev” olarak görülen yerin bir hafıza mekânı olarak ortaya çıkışı çelişkileriyle birlikte koşut bir olgu olarak inceleniyor. Bölümün son makalesi olan “Bellek ve Mekân İlişkinde Kiracı Olmak” Şule Tepe imzasını taşıyor. Bu makalede mekânsal belleğin sürekliliği özne olma halinin ve aidiyetin maddi ve aynı zamanda maddi olmayan kaynağı olarak tanımlanan ev, ikamet edilen evle kurulan duygusal bağ üzerinden ele alınıyor. Neo-liberal toplumsal eleştirinin arka planı oluşturduğu bir çerçeve içinde kiralık bir evde oturma deneyiminin sonuçları bireysel görüşmeler aracılığıyla açıklanırken, barınma hakkı ile bellek hakkı arasında bir ilişki kuruluyor.

“Pandemide Ev ve Hanede Aile ve Cinsiyet” kitabın üçüncü bölümü. Bu bölümdeki makaleler Covid-19 pandemisi döneminde sokağa çıkma yasakları ile uzaktan eğitim ve evden çalışma nedeniyle evde geçirilen sürenin

artması nedeniyle evle kurulan ilişkinin dönüşümünü analiz ediyor. Bu bölümdeki makaleler bir taraftan konut olarak fiziksel bir mekân olmanın sınırlarını aşan şekilde evin anlamında meydana gelen değişimi diğer taraftan da, toplumsal cinsiyet kimlikleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve performanslarını ilişkişel bir tarzda ele alarak tartışıyor. Bölümün “Kapanmanın Ardından: Ev-Konut Diyalektiği Bağlamında “İç”in Yeniden İnşası” başlığını taşıyan ilk makalesinde Ali Devrim Işıkkaya evin mimari bir yapı-konut olarak tarih içinde gelişimini evin anlamlarını kateden felsefi bir anlatı içinden kuruyor. Covid-19 pandemisinin mümkün kılarken aynı zamanda dayattığı pratiklerin sonucu olarak eve atfedilen anlamların dönüşümünü gösteren bu makale evin içsel mekânının bugün ve gelecekte yeniden kurulmasının zorunlu olduğunu işaret ediyor. “Cinsiyet Perspektifinden Yuva Kurma/Kurmama: Covid-19 Pandemisi Döneminde Ev Odaklı Deneyimler” bölümün ikinci makalesi. Bu makalede Türkiye’deki Covid-19 pandemisi sırasında zorunlu ve/veya gönüllü evde kalma döneminde yuva kurma (*homemaking*) ve yuva kurmama (*unmaking home*) deneyimlerini cinsiyet performansları ile mekânsal ilişkilerin görünür hale geldiği eve odaklanarak anlamayı amaçladım. Pandemi döneminde (sokağa çıkma yasağı, sosyal mesafe gibi nedenlerle) evde kalma deneyimi yaşayan 18-63 yaş arasında Türkiye’nin çeşitli şehirlerinde ve yurtdışında yaşayan 34 kadın ve 5 erkekle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler cinsiyete dayalı farkların ve eşitsizliklerin yanı sıra eve atfedilen anlamlar aracılığıyla evin tahayyül edilen bir mekân olarak yapısı ve cinsiyetlendirilmiş ontolojisini anlamaya katkı sundu. Bölümün üçüncü makalesi olan “Covid-19 Pandemisi Sonrası Evden Çalışan Babalar, Dönüşen Mekânsal İlişkiler ve Babalık Pratikleri” Atilla Barutçu tarafından kaleme alındı. Barutçu bu makalede cinsiyete dayalı mekânsal ayrışmanın sonucu olarak evle zayıf özdeşlik içinde olan erkeklerin pandemi döneminde uzaktan çalışma pratiği sonucunda evde geçirdikleri sürelerin artmasına bağlı olarak farklılaşan deneyimlerine odaklanıyor. Çocuk sahibi olan ve pandemi döneminde evden çalışan 15 erkekle gerçekleştirilen nitel görüşmeler sonucunda erkeğin ev mekânıyla kurduğu ilişki, ev içi erkeklik performansları, aile dinamikleri ve babalık rollerinin nasıl etkilendiği soruları araştırma bulgularına dayanarak tartışılıyor. İzleyen makale benzer şekilde Covid-19 pandemisi döneminde evde erkeklik performanslarını bu kez ev işlerinin paylaşılmasını odağa alarak sorguluyor. “Ben Hep Zaten Yardım Ederdim!": Ev İçi Erkekliğin Pandemik Hali” başlığını taşıyan bu makalede Misliina Akşeker ve Duygu Altınoluk Kahramanmaraş ve İzmir’de toplam 19 erkekle gerçekleştirilen nitel görüşmelerde ortaya çıkan mekânsal deneyimleri tartışırken eleştirel erkeklik literatürüne katkıda bulunuyor. Bölümün

ve kitabın son makalesi Sinan Aşçı ve Gül Şener tarafından kaleme alınan “ ‘Hayat Eve Sığar’ Söylemi ve Gençlik Kültüründeki Kodlara Dair Göstergebilimsel Bir Analiz” başlığını taşıyor. Bu makale Covid-19 pandemisi döneminin mottosu haline gelen “Hayat Eve Sığar” ifadesinin gençlik altkültürünün kültürel ürünlerine yansıyan biçimlerini göstergebilimsel analize tabi tutarak, pandemi döneminde hem “mağdur” hem de “sorumsuz” olarak görülen gençlerin deneyimlerini merkeze taşıyor. Gençlik çalışmalarına katkı olarak okunabilecek bu çalışma aynı zamanda evi farklı toplumsal gruplarla ilişkili olarak ele almasıyla mekânın toplumsal analizi için bir perspektif sağlıyor.

Kitabın ortaya çıkması için farklı disiplinlerden özgün araştırmaları ve kuramsal tartışmalarıyla katkı veren tüm yazarlara içtenlikle teşekkür ediyorum. Kitabın hazırlık sürecinde yardımcı olan Gözde Karacaoğlu'na ayrıca teşekkür ederim. Bu kitabın, evi, sosyal bilimlerin disiplinler arası bir konusu olarak yeniden düşünmek, yeni sorular sormak ve yeni araştırmalar yapmak için ilham vermesini dilerim.

Pınar Melis Yelsalı Parmaksız
İstanbul, Mart 2023

Kaynakça

- Allan, Graham ve Crow, Graham. 1989. "Introduction." *Home and Family: Creating the Domestic Sphere*, edited by Graham Allan and Graham Crow, 1-13. London: Macmillan.
- Blunt, Alison ve Dowling, Robyn. 2006. *Home*. London and New York: Routledge.
- Chatterjee, Partha. 1993. *The Nation and Its Fragments*. New Jersey: Princeton University Press.
- Easthope, Hazel. 2004. "A Place Called Home." *Housing, Theory and Society*, 21 (3): 128-138. DOI: 10.1080/14036090410021360.
- Gürbilek, Nurdan. 2020. *İkinci Hayat: Kaçmak, Kovulmak, Dönmek Üzerine Denemeler*. İstanbul: Metis.
- Mallett, Shelley. 2004. "Understanding Home: A Critical Review of the Literature." *The Sociological Review*, 52 (1): 62-89.
- Massey, Doreen. 1994. *Space, Place and Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Özbay, Ferhunde. 1999. "Gendered Space: A New Look at Turkish Modernisation," *Gender and History* 11 (3): 555-568.
- Rose, Gillian. 1993. *Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge*. Cambridge: Polity Press.
- Sou, G., & Webber, R. (2019). Disruption and Recovery of Intangible Resources During Environmental Crises: Longitudinal Research on 'Home' in Post-disaster Puerto Rico. *Geoforum*, 106, 182-192. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2019.08.007>.
- TMMOB. 2023. TMMOB Mimarlar Odası 6 Şubat 2023 Depremleri Tespit ve Değerlendirme Raporu. http://www.mo.org.tr/_docs/MO06022023DEPREMTESPIT.pdf.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis. 2017. *Türkiye'nin Modernleşmesinde Kadınlar*. Ankara: İmge Yayınevi.
- WHO. 2020. "Archived: WHO Timeline- Covid-19." <https://www.who.int/news/item/27-04-2020-who-timeline---covid-19>
- Young, Iris Marion. 2005. "House and Home: Feminist Variations on a Theme." *Motherhood and Space*, edited by Caroline Wiedmer and Sarah Hardy, 115-147. New York: Palgrave Macmillan.